

Szabotázs

GEROLD LÁSZLÓ: RETRO. KRITIKÁK ÉS RÖPKRITIKÁK

Forum Kiadó
Újvidék, 2011
168 oldal, 3990 Ft

”

Gerold László *Retro. Kritikák és röpkritikák* című kritikagyűjteménye 2011-ben jelent meg a Forum Könyvkiadó gondozásában. A kötet a vajdasági irodalmi világ egyik fontos tükre, és azon túl, hogy évtizedek kritikai írásait gyűjti egybe, a kritika műfajának definíciójára, a kritikáirással kapcsolatban megszülető miértek és hogyanok megfogalmazására és megválaszolására vállalkozik. Teszi ezt úgy, hogy tárgyát, a kritikus lelken és lelkiismeretén átszűrt élményt, az együttes és értő olvasás iránti igényt kérdőjelezi meg, sőt a kritika visszaszorulására, „viszonylagos hiányára” panaszlik. Azonban egy letűntnek láttatott műfaj feltámasztására tett kísérletnél több a *Retro*, kimondatlanul is egy korszak áttekintése. „Csalhatatlan kritikus nincs” – állítja Gerold már az előszóban, s mintha az egész kötetet belengné az a félelem, amely a kérlelhetlenségtől és a túlzott önbizalomtól hivatott megvédeni a műtést. Pedig Gerold írásai méltán formálhatnak arra jogot, hogy kötetbe rendezett sorsukban egymást erősítve hirdessék a geroldi elveket tudományos alapvetésről, szakértelemről és lelkiismeretről. A *Retro*ban azonban erre ne számítsunk. Az egymás mellé szerkesztett írások önmagukban állnak, s hiába adnak tanúbizonyosságot egy kritikusi életműről, nem rendeződnek meggyőző egészé.

A visszatekintésből fakadó sajátos helyzetet – a múlt írásainak jelen idejű olvasását – hangsúlyozzák az *Előszó helyett* lábjegyzetei. A *Retro* legizgalmasabb része a két szöveg, a *Levél a kritikáról* és a hozzá készült lábjegyzetek együttes olvasása, a jegyzetek reflexióinak megtapasztalása. A kritikus ars poeticájának kétszeres megvallása méltón nyitja a kritikakötetet, és egyben ki is jelöl egy utat a kötet kritikáinak. Zavarba ejtő utat, hiszen a *Retro* írásai és az eléjük majd mögéjük tett öndefiníciók között ambivalens viszony sejlik fel. A szakmai igényesség, a tudományos felkészültség állásfoglalásra predesztinál írásról írásra, és a *Retro* írásai meg is adják az olvasónak azt, amit elvár egy kritikától: az ítélettel soha össze nem téveszthető vélemény megnyugtatóan megformált kompozícióját. A *Retro* kötetként azonban kínosan ügyel arra, hogy elkerülje a kánonalkotást. „De a kánon sohasem kisajátítás, hanem kiemelés eredménye” – írja Gerold, ám

mintha a *Retro* távol kívánná tartani magát nemcsak a kisajátítástól, hanem a kiemléstől is. A kánonalkotás szabotázsára tett kísérlet eredménye, hogy nincsenek kiemelt művek, nincs piederasztálra emelt szerző. Csupán a kötetben megszólaló, hol elragadtatott, hol elmarasztaló, hol oldott, hol rigorózus kritikusi hang alapján vélhetjük, hogy Bányai, Gion, Bori Gerold mikrokozmoszában is állócsillag, hogy Földi *Vadregénye*, amellett, hogy remekül megírt kötet, kedves is Gerold szívének. A *Retro* túlzott tapintattal bízza ránk, hogy meghalljuk ezeket a hangokat, csupán nyersanyagot kínál sajtát, olvasói kánonunk elkészítéséhez, ám a végtelen számú konklúzió létrehozását ránk bízza.

A kritikák és röpkritikák elrendezése során a *Retró*ban a lehető legsterilebb, a kritikusi álláspontot legkevésbé közvetítő megoldás érvényesül, amikor a kritikát ihlető szövegek szerzőinek ábécé rendjét követve olvashatjuk az írásokat – csupán a primer szöveg szerzőjének és címének megadásával. A „kritikus számára egyetlen dolog létezhet: a mű” – vallja Gerold az előszóban, és ez a szentencia mozgatja a *Retro* teljes szövegarzenálját. A kritikák cím nélküli, lecsupaszított szerepeltetése azonban nem képes ellensúlyozni a szakszerűség és a személyesség érzékeny elegyéből keletkező írások hangját. Ugyan a kötet szerkezete súlypontosítás nélküli, a benne szereplő szövegek nyomán kirajzolódik egy geroldi szövegtér. Ezek a finom hangsúlyok teszik lehetetlenné a kánonalkotás szabotázsára tett kísérletet, mely szükségszerűen bukik el, igaz, nem a *Retro* felszíni struktúrájában.

Visszatekintésként és pályaösszegzésként olvasható a kötet, mely az „elárvultnak” nevezett kritika védelmében és az „elfajzottnak” vélt kritika ellen született, egybegyűjtve mindazokat a Gerold-írásokat és -gondolatokat, amelyek tehetnek a műfaj hanyatlása ellen. „Magam több alkalommal cikkeztem kritikánkról, amelyet régóta nem kísér ilyen figyelem. Elárvult. ... Oda jutott, hogy szinte alig beszélhetünk róla, ami van kritika, az zömmel elfajzott, úgynevezett tudós- vagy penzumkritika lett” – szól az előszó. Ebben az értelemben kiáltvány a *Retro*, állásfoglalás az igényes és értő olvasás mellett, mely nem létezhet szakértelem és valamiféle megfoghatatlan „belső szerkentyű” nélkül. Ugyanakkor él a *Retró*ban a nosztalgikus múltidézés, visszavágyódás egy olyan korba, ahol az irodalomkritika több volt kedvcsináló szövegismertetésnél: szakmai önvallomást jelentett. A kritika elárvult és elfajzott voltából fakadó ürességet töltené meg ez a retrospektivitás, orvosolva a műfaj vélt vagy valós mellőzöttségét.

A *Retro* tárgya a kritika, ám éppúgy szól a kritikusról is. Tudományról, lelkiismeretről, kánonról, és persze a mű mindenekfelett való voltáról. Arról a kényes kísérletről, amely egyszerre akar versesköteten, kritikaválogatáson, vadászregényen, drámán keresztül megmutatni valamit ízlésről, tapasztalat által szerzett tudásról, évtizedeken keresztül forralt látásmódról. Ami nélkül nincs vélemény, csak ítélet, ami nélkül a kánon kisajátítás és nem kiemelés.

Kocsis Lilla